Commissie Bos, Subcommissie III (Onderwijs)
NA Commissie Herziening Grondwet 1914-1916, inv.nr. 4.

Overzicht van het verhandelde, benevens de besluiten, genomen in Subcommissie III (voorwaarden voor de subsidieering van het bijzonder onderwijs).

Voorzitter: de Heer De Savornin Lohman.
3e Vergadering, gehouden in het gebouw der Tweede Kamer op Dinsdag 13 October 1914, te 11½ uur.
Aanwezig alle leden, te weten met den Voorzitter, de Heeren: Ter Laan, Tydeman, Roodhuyzen en Van Wijnbergen, alsmede de Secretaris De Jonge.

De Voorzitter verzoekt den Secretaris het overzicht der vorige vergadering voor te lezen, waarin op verzoek van de Heeren Ter Laan en Van Wijnbergen nog eenige kleine wijzigingen worden aangebracht.

artikel 29 bis juncto art. 30
De Voorzitter herinnert er aan, dat er nog verband moet worden gelegd tusschen het nieuwe art. 29 bis en het bestaande art. 30. Het ontslag uit art. 29 bis (n.l. de letters f en g) moet vervallen, daar er anders eene anomalie met art. 30 zou ontstaan. Bovendien moet art. 29 bis, dat slechts de straffen opsomt aangevuld worden met eene bepaling, die nog is te redigeeren, dat ingeval de daargenoemde straffen zijn uitgesproken, beroep op den Onderwijsraad openstaat. In art. 30 zal dan een nieuw tweede lid zijn in te voegen, dat het bepaalde omtrent het beroep in het vorige artikel toegekend, toepasselijk verklaart.

artikel 59
De Voorzitter deelt mede, dat hij vóór de eindredactie zoowel art. 48 als art. 59 in afzonderlijke artikelen wil splitsen voor een behoorlijk overzicht.

art. 59, eerste lid, 1e
In het voorstel van den Voorzitter ad art. 59, eerste lid, 1. worden de woorden "van eene instelling" die uitgevallen zijn, achter het woord "bestuur" in den aanvang hersteld.
De Voorzitter licht nader toe, dat de nieuw in te voegen woorden "en school en bestuur volkomen onafhankelijk zijn van het daaraan verbonden personeel" bedoeld zijn om knoeierijen tegen te gaan van hen die van de school eene onderneming van het onderwijzend personeel willen maken.
Spreker deelt mede, dat men in de Amsterdamsche verordening op het bewaarschoolonderwijs diezelfde gedachte tot uitdrukking bracht door de woorden "in welker bestuur geen der leden van het personeel zitting mag hebben."
De Heeren Van Wijnbergen en Tydeman achten de door den Voorzitter voorgestelde toevoeging te ruim en te vaag gesteld.
Zoo wijst de Heer Tydeman er op, dat eene school nooit onafhankelijk is van het daaraan verbonden personeel en met name zal het woord "volkomen" tot moeilijke interpretaties aanleiding geven.
Spreker oordeelt de Amsterdamsche formule beter.
De Voorzitter ziet echter in die redactie geen afdoenden waarborg, daar men met behulp van een civiel contract het bestuur van het personeel afhankelijk kan maken, al zit niemand uit dat personeel in het bestuur. Z.i. behoort de wetsbepaling juist ruim

gesteld te zijn, omdat de Raad van State dan de bevoegdheid heeft om alle omstandigheden in aanmerking te nemen.

Besluit
Na nog eenige bespreking zal het slot luiden: "en de instelling of de vereeniging en het bestuur geldelijk onafhankelijk zijn van het aan de school verbonden personeel."

artikel 59, eerste lid, 2. en 3. en de vier nieuwe alinea's van art. 59 1e lid
Ten aanzien van het voorgestelde onder art. 59, eerste lid, 2e enz. zegt de Heer Ter Laan, dat het hier geldt het voornaamste onderwerp, betreffende de gewenschte pacificatie.
Spreker kan zich met de geboden oplossing wel vereenigen, al zou hij liever de regeling van art. 21 hier hebben zien overgeplant. Het thans in art. 59, 3e voorgestelde was in de practijk ook reeds aldus, want te kwader trouw is men niet van het leerplan afgeweken. Met betrekking tot de eerste der 4 nieuwe alinea's prijst spreker de formuleering "zonder dat wordt ingegrepen in den geest waarin het onderwijs wordt gegeven." Na de omschrijving van het leerplan volgt dan in de tweede alinea de bevoegdheid van den schoolopziener om bij onvoldoendheid van het leerplan beroep in te stellen bij den Onderwijsraad; de derde alinea geeft de sanctie en de vierde geeft de mogelijkheid om van de regeling af te wijken, indien de practijk dit vereischt.
Spreker acht het dus een goed systeem, dat slechts in den vorm afwijkt van art. 21, doch de goedkeuring der leerboeken zou hij er nog wel bij wenschen.
De Heer Tydeman merkt op, dat nu hier wordt voorgesteld eene omschrijving van het leerplan, en van de zijde van de voorstanders van het bijzonder onderwijs ook geen bezwaar tegen kan bestaan tot de goedkeuring van het leerplan over te gaan. Deze goedkeuring en die van den lesrooster, die de resumtie is van het leerplan, moet staan tegenover de zeer aanmerkelijke uitbreiding van de door den Staat te geven subsidies; het gebruik van de leerboeken moet echter vrijblijven, te meer omdat men reeds in art 57 een waarborg tegen misbruik heeft.
Nu de Voorzitter een recht van beroep op den Onderwijsraad voorstelt is hierin reeds gelegen eene vastlegging van het goedkeuringsrecht ten aanzien van het leerplan, en ware het beter nog een kleinen stap verder te gaan en dit ab initio te doen.
De Heer Roodhuyzen heeft met waardeering van het voorstel van den Voorzitter kennis genomen. Theoretisch heeft de Heer Tydeman gelijk, dat het uiterste van de zaak zou zijn de goedkeuring van het leerplan, maar men moet de historie hierbij in het oog houden. Door den thans voorgestelden modus vivendi wordt de zekerheid verkregen, dat het leerplan voldoende is, en het beroep op den Onderwijsraad stelt die verkregen zekerheid nader vast. Wil men nu nog een stap verder gaan, dan is spreker daar niet tegen, maar hij vreest voor een verkeerden indruk in de kringen van het bijzonder onderwijs. Onder opmerking, dat het gemis van de goedkeuring van het leerplan het bijzonder onderwijs niet heeft gemaakt tot een minderwaardig onderwijs, verklaart spreker zich met het voorstel te kunnen vereenigen. Tegen opneming van eene bepaling, houdende goedkeuring der leerboeken moet hij zich verzetten, want men zal ook ter wille van het gewenschte goede onderwijs zich op de bijzondere scholen niet tevreden stellen met minderwaardige boeken; eene tweede reden is, dat men begunstiging door het gebruik van eigen boeken door de onderwijzers moet voorkomen.
Wel zou spreker willen voorstellen te lezen a-j, in plaats van a-i, omdat hij naast de financieele gelijkstelling ook ten opzichte van vak j gelijkstelling wenscht wegens het groote belang der lichamelijke opvoeding, al zal er veel geld mede gemoeid zijn.

De Heer Van Wijnbergen acht het voostel te zijn eene bevredigende oplossing dezer quaestie, ook voor hen, die steeds goedkeuring van het leerplan wenschten. Welken waarborg mist de Heer Tydeman nog? Elk verkeerd leerplan wordt immers afgekeurd.
De Voorzitter verheugt zich, dat niemand tegen zijn voorstel is opgekomen; alleen de Heer Tydeman wil om theoretische gronden nog iets verder gaan. Men moet echter ook op den politieken kant der zaak letten. De voorstanders der bijzondere school zouden geen bezwaar hebben tegen goedkeuring van het leerplan, als men steeds de zekerheid had met verstandige <gewijzigd in: hoogstaande> menschen te maken te hebben, maar dien waarborg, vooral in de toekomst, mist men, inzonderheid indien men staat tegenover ambtenaren, die op allerlei wijze een school het leven kunnen moeilijk maken. Er bestaat nu eenmaal bij velen een onoverkomelijk wantrouwen, waarmee te rekenen is. Daarom legt het voorstel in elk twijfelachtig geval de beslissing in handen van den Onderwijsraad, 't geen echter voorafgaand overleg met den ambtenaar niet uitsluit maar onderstelt.
Wat de boeken betreft, zou spreker geen bezwaar hebben de verplichting tot mededeeling voor te schrijven, maar dit is geheel onnoodig, daar de woorden "voortschrijdend onderwijs" tegen verkeerde gebruiken een waarborg bieden <gewijzigd in: daar de schoolopziener [...] gerechtigd is inlichtingen te verlangen (art. 96)>.
Wat aangaat den lesrooster, verzekert het voorstel door het woord "overeenkomstig" <gewijzigd: 'door het woord "overeenkomstig"' geschrapt> dat het minimum aantal lesuren voor elk vak bij de wet wordt vastgesteld, terwijl "in verband met de uitdrukking "overeenkomstig" in art. 59[..], in het 3e van de voorgestelde nieuwe alineaas eene sanctie wordt voorgesteld door de inhouding der Rijksbijdrage. Ten opzichte van vak j zou spreker zich gaarne bij den wensch van den Heer Roodhuyzen aansluiten; het is eene quaestie van geld, maar er is geen bezwaar, dat de Subcommissie een voorstel doet.
De Heer Ter Laan wijst er op, dat art. 21, daargelaten nu de quaestie van vaststelling van het leerplan alleen door de schoolhoofden, altijd goed gewerkt heeft. Daarom wil spreker wel zoover gaan door de terminologie van het onderhavige voorstel in art. 21 over te brengen. Ook in de bewoordingen wenscht spreker zooveel mogelijk gelijkheid.

Voorstel Ter Laan nopens art. 21
Bovendien is een beroep op den Onderwijsraad ook doelmatiger dan op den Minister, zoodat spreker dan voorstelt art. 21, tweede lid, te lezen conform de door den Voorzitter voorgestelde tweede alinea van diens toevoeging aan art. 59, en aan art. 21, een derde lid toe te voegen, dat een recht van beroep voor het openbaar onderwijs ook geeft aan B. en W.
Dat goedkeuring der boeken min of meer [te...] zou zijn <gewijzigd in: min of meer tot gedwongen gebruik van door onderwijzers vervaardigde boeken zou leiden>, kan spreker niet toegeven; hem is slechts één geval in dit verband bekend.
De Heer Tydeman acht de zoo ver doorgevoerde gelijkstelling als de Heer Ter Laan wenscht, niet wel uitvoerbaar; immers, bij het bijzonder onderwijs zal het schoolhoofd het leerplan wel niet mogen vaststellen. Evenwel acht ook spreker in art. 21 een beroep op den Onderwijsraad ook voor de openbare scholen rationeeler dan op den Minister. Tegen den Heer Van Wijnbergen voert spreker aan, dat hij blijft wenschen de goedkeuring van het leerplan der bijzondere school; men ziet te veel naar de tegenwoordige toestanden, en daar niemand weet hoe deze zich in de toekomst zullen ontwikkelen, wil spreker eene correcte regeling, d.i. goedkeuring van

het leerplan, vooral nu men het bijzonder onderwijs met Staatsgeld zeer belangrijk gaat steunen. In sprekers stelsel behoort primair het goedkeuringsrecht, en dit moet niet afstuiten op den indruk, dien het in kringen van het bijzonder onderwijs zou maken; men mag ook wel bedenken welk een indruk dit zou veroorzaken bij de voorstanders van het openbaar onderwijs. Het verschil tusschen de beide stelsels is, dat in dat van spreker de schoolopziener inmenging bezit ab initio met voorafgaand overleg, terwijl het andere slechts is een stelsel van repressie. Naar sprekers gevoelen zal men, zoodra de concurrentie tusschen de beide takken van onderwijs geene quaestie meer is, groot nut hebben van de primaire goedkeuring, en hij moet daaraan dan ook voorloopig blijven vasthouden.
De Voorzitter heeft geen bezwaar om de terminologie van zijn voorstel naar art. 21 over te brengen; daarin toch staat niet wat een leerplan is, terwijl het voorstel er eene omschrijving van geeft, en dus meer waarborgen biedt.
De Heer Roodhuyzen blijft van oordeel, dat men de geschiedenis der beide takken van ons onderwijs in het oog moet houden. Zijns inziens is in 's Voorzitters voorstel reeds een primaire waarborg gelegen, daar die regeling ook praesentief zal werken, vermits men met den schoolopziener overleg omtrent het leerplan zal plegen. Met den Voorzitter is spreker het eens, dat diens voorstel meer in détails treedt dan art. 21, zoodat hij ook voor overbrenging naar dit artikel is. Ook het beroep op den Onderwijsraad is beter dan op den Minister.
De Voorzitter wenscht eerst te doen stemmen over de wijziging nopens art. 59, en daarna over de overbrenging naar art. 21.
De Heer Ter Laan wenscht daaraan dan nog te doen voorafgaan de beslissing op de praealabele vraag omtrent de goedkeuring der boeken.

Besluiten
Art. 59, eerste lid, 3e.
Na eenige bespreking wordt besloten het sub 3e. voorgestelde woord "overeenkomstig", weder te lezen "volgens", zoodat dit onderdeel niet gewijzigd wordt.

De 4 nieuwe alinea's
Omtrent het voorstel des Voorzitters in de 4 nieuwe alinea's vervat, blijkt bij stemming, dat dit stelsel algemeen wordt goedgekeurd, behoudens de reservering van zijn oordeel door den Heer Tydeman over eventueele bijvoeging van het recht tot goedkeuring der leeplannen.

Overbrenging naar art. 21
Met algemeene stemmen wordt goedgekeurd het aangenomen voorstel ook op het openbaar onderwijs toepasselijk te maken, en dienovereenkomstig art. 21 te wijzigen.

Goedkeuring lesrooster.
De Heer Ter Laan wenscht voor te stellen de goedkeuring van den lesrooster.
De Voorzitter is van oordeel, dat de practijk er weinig bij zal winnen, terwijl het veel stof zal opjagen.
De Heer Tydeman ondersteunt het voorstel-Ter Laan. Bij stemming wordt het voorstel verworpen met 3 tegen 2 stemmen, die der Heeren Tydeman en Ter Laan.

Goedkeuring leerboeken

De Heer Ter Laan stelt voor de goedkeuring der leerboeken. Het voorstel wordt verworpen met 4 tegen 1 stem, die van den voorsteller.

Vakken a-i of a-j
De Heer Ter Laan is van meening, dat alle vakken voor de beide takken van onderwijs dezelfde moeten zijn. Eer zou spreker nog vak j bij de openbare scholen wenschen af te schaffen, dan dat ze niet bij beide takken gelijk zouden zijn.

Vak s
Daar hij echter alles gevoelt voor goed gymnastiek onderwijs, stelt spreker voor in alle scholen vak s in te voeren.
De Voorzitter vindt het wel wenschelijk, dat de Subcommissie zich voor de invoering van vak s verklare, doch dan moet er in groote mate vrijstelling verleend worden voor de bestaande scholen.
De Heer Ter Laan stelt dan voor in ieder geval op alle scholen in te voeren de vakken a-j, en de wenschelijkheid door de Subcommissie te doen uitspreken nopens de invoering van vak s. Aldus wordt besloten.
De Heer Tydeman wijst er op, dat dan het getal van 20 uren moet worden uitgebreid.
De Voorzitter zegt toe, dat dit alsnog in de reeds aangenomen 4 alinea's zal worden veranderd.

Akte 5
De Heer Ter Laan wil voor elken onderwijzer het bezit der akte in vak s verplicht zien gesteld, doch met de noodige overgangsbepalingen.
De Voorzitter zegt, dat dit bij de Subcommissie voor de opleiding aanhangig gemaakt dient te worden.

Wijziging alinea's
Op voorstel van den Heer Ter Laan wordt in de reeds aangenomen eerste nieuwe alinea het tweemaal daarin voorkomend woord "minimum" beide keeren geschrapt.
De Heer Tydeman stelt voor aan het slot van die eerste alinea het woord "voortschrijdend" te schrappen. De dan overblijvende woorden "voldoend onderwijs" geven den waarborg dat een zeker peil wordt bereikt, terwijl het onderwijs tevens een voortschrijdend karakter dragen zal.
De Voorzitter herinnert er aan, dat de Heer Bos zeer aan dit woord hecht, en stelt dan voor te lezen: "voldoend en regelmatig voortschrijdend." Aldus wordt besloten.

artikel 59, eerste lid, 5e bis
De Voorzitter stelt thans aan de orde zijn voorstel nopens art. 59, eerste lid, 5e. bis.
De Heer Roodhuyzen is bevreesd, dat ook volgens deze regeling het nepotisme niet zal verdwijnen.
De Heer Ter Laan zou art. 29 op dit artikel willen enten. Hij wenscht de onderwijzers benoemd te zien met medewerking van den schoolopziener.
Spreker stelt voor achter het woord "tenzij" te lezen: "de Onderwijsraad de benoeming heeft goedgekeurd", en achter "hoofd der school" te lezen "en de onderwijzers."
De Heer Van Wijnbergen wijst er op, dat de gekozen uitdrukking "de vereeniging, die het bestuur heeft gekozen," op tal van Roomsch-Katholieke scholen niet van toepassing zal kunnen zijn.
De Voorzitter zou bemoeiing van den Onderwijsraad in dit geval niet practisch vinden. Hij heeft gemeend dat zijn voorstel ten gevolge heeft, dat steeds het advies

van den f. opziener zal worden ingenomen; terwijl bij verschil van gevoelen de belanghebbenden zelven den doorslag geven, evenals de gemeenteraad de beslissing heeft ook tegenover den f. opziener. Daar inderdaad voor de Roomsch-Katholieke scholen eene andere redactie vereischt wordt, wordt de verdere behandeling van het voorstel tot nader uitgesteld.
De Voorzitter verdaagt hierop de vergadering tot Vrijdag 16 October 1914, te 12 uur.